

Specialundervisning kompenserer ikke fuldt ud for handicap

18.11.2009 Børn og unge med handicap har det svært i uddannelsessystemet. Sammenlignet med elever uden handicap får de færre lavere karakterer, flere dropper ud og færre søger ungdomsuddannelser. Det fremgår af en ny undersøgelse af uddannelsesresultater og -mønstre for børn og unge med handicap, som er født i 1990.

PRESSEMEDDELELSE

Undersøgelsen viser, at skolen i særlig grad støtter dem, der har sværest ved at klare skolegangen, og at specialundervisning nytter. Men den viser også, at støtten ikke er i stand til at kompensere fuldt ud for disse børn og unges handicap.

Afgangsprøve, vejledning og fritidsaktiviteter fremmer uddannelse

Undersøgelsen peger samtidig på, hvad der fremmer et godt uddannelsesforløb for børn og unge med handicap. Her står blandt andet god vejledning, en bred vifte af specialpædagogiske og andre tilbud samt mange sociale aktiviteter i fritiden i centrum.

Samtidig er det vigtigt for børn og unge med handicap at gå op til folkeskolens afgangsprøve. De, der har en afgangsprøve, går i større omfang i gang med en ungdomsuddannelse efter grundskolen.

Fokus på vejledning af udsatte unge

Undervisningsminister Bertel Haarder noterer sig især to af undersøgelsens resultater. For det første understreger undersøgelsen vigtigheden af god vejledning: Får de unge en tidlig og god vejledning af handicapkyndige vejledere, både om hjælpemidler og uddannelse, nytter det.

"Den årgang, undersøgelsen beskæftiger sig med, har ikke været omfattet af de nye initiativer på vejledningsområdet," siger Bertel Haarder og fortsætter:

"Med de seneste ændringer styrker vi netop vejledningen af udsatte unge. Derfor er der grund til større optimisme i forhold til de unge, der fremover forlader grundskolen."

De seneste ændringer af vejledningsloven har til formål at identificere elever med særlige behov for vejledning og give dem en mere målrettet uddannelsesplan. De giver også mulighed for at knytte en mentor til de særligt udsatte unge og til at tilrettelægge afklarende forløb væk fra skolen eller i et samarbejde mellem skolen og erhvervslivet.

Vejledningsindsatsen over for udsatte unge er også styrket i globaliseringsforliget, hvor der blandt andet er afsat midler til en differentieret vejledning og til en systematisk opsøgende indsats efter folkeskolen.

Rigtigt at gøre afgangsprøven obligatorisk

For det andet viser undersøgelsen, at en væsentlig forudsætning for at gå i gang med en ungdomsuddannelse er at have aflagt en eller flere af folkeskolens afgangsprøver.

"Det bekræfter det fornuftige i, at vi i 2007 gjorde folkeskolens afgangsprøve obligatorisk," siger Bertel Haarder og slutter:

"Før var det for nemt at lade unge med et handicap forlade skolen uden en afgangsprøve. Nu skal alle i udgangspunktet op til afgangsprøven eller have en anden form for evaluering, der viser, hvad de kan."

Fortsat fokus på børn og unge med handicap

Undervisningsministeriet vil gentage undersøgelsen på et senere tidspunkt for at følge, hvordan unge med handicap fra årgang 1990 klarer sig i ungdomsuddannelserne og videre frem. Desuden vil ministeriet inddrage brugerne og aktørerne i en drøftelse af undersøgelsens resultater.

Del

Kontakt

Finn Christensen
Kontorchef
fichr3@uvm.dk
Tlf. 3395 1460

Kontor for specialundervisning, ungdomsskole og FVU

Om undersøgelsen

Undersøgelsen er den første landsdækkende repræsentative kortlægning af uddannelsesresultater og -mønstre for børn og unge med handicap. Den er gennemført for Undervisningsministeriet af Capacent/Epinion.

Læs undersøgelsen her

Undervisningsministeriet

Frederiksholms Kanal 21
1220 København K
Tlf. 3392 5000
Fax 3392 5547
E-mail uvm@uvm.dk

capacent

(Uddrag)

Uddannelsesresultater og -mønstre for børn og unge med handicap

2. Sammenfatning og perspektivering

Første landsdækkende repræsentative kortlægning

Denne rapport tilvejebringer et repræsentativt dokumentationsgrundlag for vej og præstationer gennem uddannelsessystemet for børn og unge med handicap. Med denne kortlægning og undersøgelse af årgang 1990 er der tale om den første landsdækkende repræsentative kortlægning af uddannelsesresultater og -mønstre for børn og unge med handicap. For første gang sammenlignes, på repræsentativt grundlag, hvordan børn og unge med handicap klarer sig i forhold til børn og unge uden handicap.

PPR-gennemgang i 12 kommuner

På denne baggrund var det undersøgelsens andet hovedspørgsmål at søge at identificere hvad der karakteriserer og har betydning for det gode uddannelsesforløb og således hvad der hæmmer og fremmer et godt forløb. Dette andet hovedspørgsmål er søgt besvaret sideløbende med kortlægning af resultater og mønstre.

Undersøgelsen er gennemført på baggrund af gennemgang og registrering af 6.124 PPR-sager i 12 repræsentativt udvalgte kommuner. På denne baggrund gennemførtes: Registerundersøgelser og analyser, spørgeskemaundersøgelser samt kvalitative interview med såvel målgruppe som med udvalgte eksperter og nøglepersoner på området.

Af rapporten og herunder rapportens metodeafsnit fremgår mere præcise beskrivelser af dataindsamling, fremgangsmåde m.v.

Overblik

Hvert fjerde barn i Danmark har en PPR-journal

Hvert fjerde barn i Danmark har en PPR-journal (25,4%). Af disse har 7,6% et handicap, jf. det miljørelaterede handicapbegreb beskrevet i kapitel 3, ca. 14% har registreret indlæringsvanskeligheder som mest betydende problemstilling, og ca. 11% har adfærds-, kontakt- eller trivselsproblemer som mest betydende problemstilling (AKT).

Handicappene blev undervejs i registreringen og i de videre analyser opdelt i ni grupper af handicap.

- Motorisk handicap
- Senhjerneskade
- Udvlingsforstyrrelse
- Synshandicap
- Hørehandicap
- Tale-, sprog- og læsehandicap
- Epilepsi
- Andet
- Flerhandicap.

Gruppernes specifikke uddannelsespræstationer og mønstre fremgår af rapporten. Her følger et samlet billede for hele gruppen af handicappede.

Gennemførelse af grundskolen

Gennemførelse af grundskolen til og med 9. klasse

81% af børn og unge med handicap gennemfører grundskolen til og med 9. klasse. Tilsvarende andel for børn og unge uden handicap er 94%. Ca. halvdelen af de børn og unge med handicap, som i 2007 – som ca. 17-årige – ikke havde gennemført grundskolen til og med 9. klasse, havde afsluttet undervisningspligten på et tidligere klassetrin. For de øvrige, som stadig var indskrevet i grundskolen, indikerede data – f.eks. at de indenfor seneste år havde skiftet til et højere klassetrin -, at de stadig, med forsinkelse, ville kunne gennemføre til og med 9. klasse inden for de nærmeste år. Men der er ingen grund til at antage, at denne forsinkelse vil medføre en betydelig ændring af den samlede gennemførelsesprocent.

Handicap har en stærkere betydning for gennemførelsesgraden end køn og etnicitet. Tilstedeværelsen af et handicap eller anden funktionsnedsættelse neutraliserer således betydningen af de individspecifikke faktorer med betydning for gennemførelsesgrad: Køn og etnicitet, som har betydning for gennemførelsesgraden blandt børn og unge uden handicap.

Ressourcemæssigt stærke forældre har betydning

Ressourcemæssigt stærke forældre formindsker forskellen i gennemførelsesgrad i grundskolen mellem gruppen af unge med handicap og unge uden handicap. Forældres uddannelsesbaggrund, indkomst og fastholdelse af ægteskab virker, – sammenlignet med børn og unge uden handicap – væsentligt stærkere fremmende for handicappede børn og unges gennemførelsesgrad.

Af de børn og unge med handicap, som har haft kortere eller længerevarende ophold på specialskoler, gennemfører ca. 57% til og med 9. klasse. Af de handicappede børn og unge, som har haft kortere eller længerevarende ophold i specialklasser, afslutter ca. 70% skolegangen med 9. klasse.

**Specialpædagogisk
bistand ikke fuldt ud
kompenserende***Hjælpe midler og specialundervisning er ikke fuldt ud kompenserende*

32% af børn og unge med handicap har benyttet hjælpemidler i løbet af grundskolen. Af disse gennemfører 72% grundskolen til og med 9. klasse. 89% af de handicappede børn og unge, som ikke benytter hjælpemidler, gennemfører grundskolen til og med 9. klasse.

Kun ganske få handicappede (ca. 4%) modtager hjælpemidler uden også at modtage specialundervisning. Gennemførelsesgraden for elever med handicap der både bruger hjælpemidler og får specialundervisning er 6 procentpoint højere end dem der alene får hjælpemidler.

71% af børn og unge med handicap har modtaget specialpædagogisk bistand. Af disse gennemfører ca. 80% folkeskolen til og med 9. klasse. Gennemførelsesgraden er her næsten den samme som for handicappede børn og unge, der ikke modtager specialpædagogisk bistand, men ligger godt 15% under gennemførelsesgraden for børn og unge uden handicap, som modtager specialpædagogisk bistand⁴.

Hjælpe midler tildeles gennemsnitligt set den gruppe af handicappede børn og unge, som har den laveste gennemførelsesgrad, og er således ikke i stand til i tilstrækkelig grad at kompensere for handicapet - heller ikke sammenlignet med gruppen af handicappede, som ikke benytter hjælpemidler. Børn og unge som bruger hjælpemidler har en 17 procentpoint lavere gennemførelsesgrad end børn og unge med handicap som ikke bruger hjælpemidler.

Vejledning og assistance til de handicappede børn og unge, som modtager hjælpemidler

Modtagelse af hjælpemidler er således en indikator for absolut laveste gennemførelsesgrad af grundskolen. Meget tyder altså på at hjælpemidler ikke er nok, der skal også anden specialpædagogisk bistand til. En betydelig positivt kompenserende effekt på gennemførelsesgraden frem til 9. klasse vil kunne opnås ved at fokusere på vejledning og assistance til de handicappede børn og unge, som modtager hjælpemidler.

5% af børn og unge med handicap har oplevet problemer med fysisk tilgængelighed. De, der har oplevet problemer med fysisk tilgængelighed i grundskolen, gennemfører i mindre grad grundskolen.

Folkeskolens Afgangsprøve

81% børn og unge med handicap gennemfører folkeskolen til og med 9. klasse. 64% tager Folkeskolens Afgangsprøve – heraf 9% med en eller flere prøvemangler⁵. 94% børn og unge uden handicap gennemfører folkeskolen til og med 9. klasse. 91% tager Folkeskolens Afgangsprøve – heraf 8% med en eller flere prøvemangler. Altså er der 17 procentpoints forskel blandt

⁴ F.eks. Børn med specifikke eller generelle indlæringsvanskeligheder.

⁵ F.eks. fordi de fik dispensation til ikke at aflægge prøve i et eller flere fag.

børn og unge med handicap mod 3 procentpoints forskel blandt børn og unge uden handicap.

Sammenlignes karaktergennemsnit for gruppen af elever, der tager FSA, så ligger gruppen af afgangselever med handicap ca. 0,5 karakterpoint under afgangselever uden handicap.

Samme baggrundsmæssige karakteristika som for gennemførelse frem til 9. klasse gør sig gældende med hensyn til den gruppe af handicappede børn og unge, der også tager Folkeskolens Afgangsprøve. Forældrenes uddannelse, indkomst og ægteskabelige status har væsentligt stærkere betydning end betydningen for gruppen uden handicap.

Urbaniseringsgrad har betydning for om FSA tages

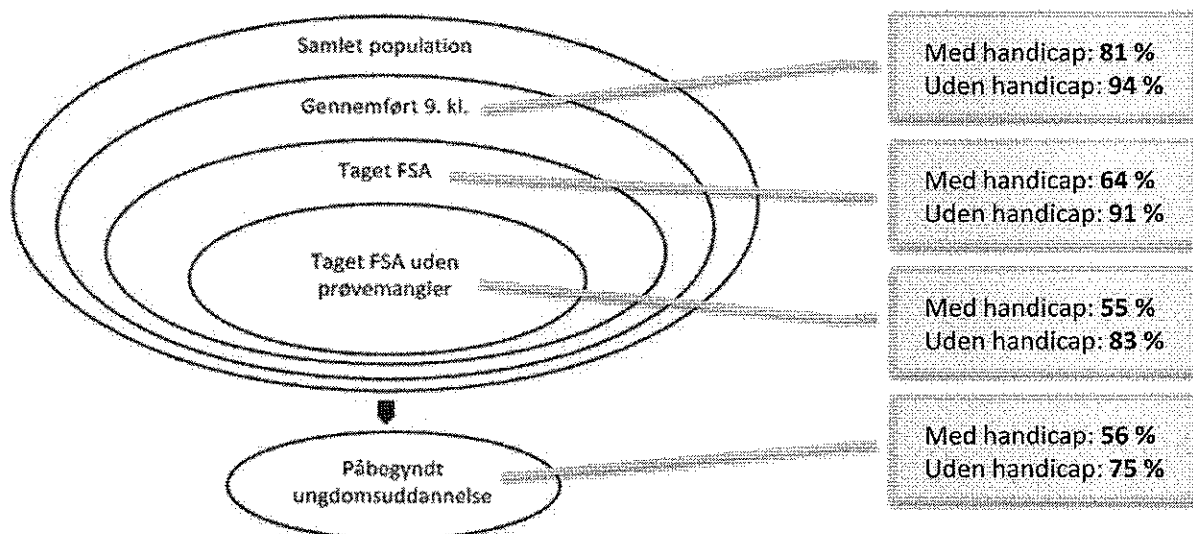
Yderligere tyder det på, at urbaniseringsgrad har betydning for, om handicappede børn og unge tager FSA. Blandt de børn og unge med handicap, som har gennemført grundskolens 9. klasse og bor i byer med under 100.000 indbyggere, tager 75% FSA. Blandt børn og unge med handicap, som bor i byer med mere end 100.000 indbyggere, er det tilsvarende tal 85 %.

Overgang til ungdomsuddannelse

Del af forsinkelsen indhentet

75% af børn og unge uden handicap fra årgang 1990 havde i 2007 påbegyndt en ungdomsuddannelse. Det tilsvarende tal for unge med handicap var 44%. Ifølge undersøgelsens surveydata var denne forskel blevet formindsket i 2009. Her var tallet for unge uden handicap stadig ca. det samme, men unge med handicap havde "indhentet" end del af forsinkelsen. Således var 56% af de unge med handicap (årgang 1990) i gang med en ungdomsuddannelse i 2009.

Figur 2.1 Sammenfatning af analysernes resultater

Forsinkede men mere målrettede

Blandt unge med handicap var det 9 procentpoint af dem, som tog Folkeskolens Afgangsprøve, som ikke kom i gang med en ungdomsuddannelse. I overgangen fra Folkeskolens Afgangsprøve til ungdomsuddannelse "tabtes" 16 procentpoint blandt unge uden handicap.

Blandt de unge, som har taget Folkeskolens Afgangsprøve, er der således en tendens til, at en større andel af de handicappede unge påbegynder en ungdomsuddannelse end blandt unge uden handicap.

**Ressourcestærk
gruppe skiller sig ud**

Det indikeres altså, at vi her har at gøre med en gennemsnitligt set velmotiveret, målrettet og ressourcestærk gruppe, der har skilt sig ud. Hvor stor en andel af disse der gennemfører ungdomsuddannelsen, er der ikke tal for endnu.

Forældrebaggrund og urbaniseringsgrad er igen – som ved FSA – statistisk betydende faktorer for påbegyndelse af ungdomsuddannelse.

Et ressourcekrævende udskilningsløb

Som det skitseres i figuren og beskrives i teksten, er der altså tale om et relativt større frafald, sammenlignet med gruppen af børn og unge uden handicap, både med hensyn til gennemførelse af grundskolen og med hensyn til at tage Folkeskolens Afgangsprøve. Hjælpe midler og specialpædagogisk bistand er ikke i stand til at kompensere fuldt ud. Gruppen af børn og unge med handicap har desuden en lavere gennemførelsesgrad end gruppen af børn og unge uden handicap, som modtager specialpædagogisk støtte.

En relativt afgørende konstatering er det imidlertid, at de unge med handicap, der tager Folkeskolens Afgangsprøve, i højere grad end unge uden handicap går i gang med en ungdomsuddannelse. Der synes således at være et afgørende løft at hente i processen frem mod Folkeskolens Afgangsprøve.

Hvad fremmer gode uddannelsesresultater for børn og unge med handicap?

**Handicappets omfang
er afgørende**

I forlængelse af kortlægningen af uddannelsesresultater for børn og unge med handicap søgtes det også at identificere henholdsvis gode og dårlige uddannelsesforløb. Statistisk evidensbaseret identifikation af henholdsvis gode og dårlige uddannelsesforløb har en række begrænsninger, fordi der ikke kan kontrolleres for korrelationen mellem uddannelsesresultater og handicappets omfang. I statistisk analyse af f.eks. specialpædagogisk bistand kan det således ikke med sikkerhed afgøres i hvilken grad et godt resultat skyldes de individuelle forudsætninger for læring – at handicappet har et begrænset omfang – eller i hvilken grad det f.eks. skyldes en ganske specifik og særligt god specialpædagogisk indsats. Denne begrænsning er dog ikke gældende i de følgende konklusioner.

Nedenfor opsummeres en række karakteristika og perspektiveringer af hvad der fremmer gode uddannelsesresultater.

Vejledning virker

Det fremgår af undersøgelsens kvalitative undersøgelse, at de, der klarer sig bedst, også er dem, der har oplevet den mest kvalificerede støtte og vejledning, uanset af hvem og hvor de har fået den. De kvalitative interview efterlader imidlertid også det indtryk, at der er tilfældigheder og store variationer i oplevelsen af kvaliteten og rettidigheden i den vejledning, børn og unge oplever i løbet af deres skolegang og uddannelse. Men der hvor den finder sted, sætter den positive aftryk på forløbet.

Hvor vejledning finder sted, sætter den positive aftryk

Det fremgår af undersøgelsen, at de aftryk – erindringen om vejledningen – som UU-vejlederne efterlader, har en statistisk sammenhæng med handicappede unges påbegyndelse af en ungdomsuddannelse.

Det fremgår af undersøgelsen, at UU-centrene i pænt omfang har kendskab til de unge med handicap. Men der synes at være en række områder, hvor indsatsen og sammenhængen i den kan forbedres.

UU-centrene synes for det første at have besvær med at nå de handicappede unge, som har forladt uddannelsessystemet efter grundskolen. En ud af fire unge med handicap erindrer at være blevet kontaktet af en UU-vejleder.

Af andre interview fremgår, i forlængelse heraf, at huller i uddannelsesvejledningen ofte hænger sammen med svigtende kommunikation mellem institutioner – ofte privat-, efter- og specialskoler – og UU-centrene.

Udfordring ifm. overlevering mellem institutioner

For det andet fremgår det af undersøgelsen, at viden om og hensyntagen til det specifikke handicap varierer og er afhængigt af en svingende grad af tilgængelighed af oplysninger om handicappet. Der synes med andre ord at mangle systematik i såvel sagsoverførsel af viden om det specifikke individs handicap og generel information om forskellige handicaps betydninger og handlemuligheder i relation hertil.

Et aktivt socialt liv fremmer gennemførelsesgraden og uddannelsespræstationer

Et aktivt socialt liv er sammenfaldende med en positiv gennemførelsesfrekvensen i grundskolen. Oplevelse af ekskludering påvirker præstationerne negativt. Dette udtryk forstærkes med handicappets omfang. Denne tendens gør sig tydeligt gældende også med hensyn til at tage Folkeskolens Afgangsprøve og optagelse på en ungdomsuddannelse.

Handicapspecifik viden og specialpædagogisk bistand

Ser man sammenhængende på undersøgelsens resultater, tegner der sig et billede af, at børn og unge med handicap – de ca. 7% af en årgang – samlet set er i den gruppe af børn og unge, der har den laveste gennemførelsesprocent i grundskolen og præsterer lavest med hensyn til at tage Folkeskolens Afgangsprøve. Tilstedeværelsen af et handicap har synes desuden at have større betydning end ellers stærke markører som køn og etnicitet.

Tydeligst viser tendensen sig i, at de børn og unge, der modtager hjælpemidler, er den gruppe, der samlet set klarer sig dårligst – også sammenlignet med andre børn og unge med handicap. Hjælpemidler er altså ikke en tilstrækkeligt kompenserende ressource i sig selv.

Unge med handicap er væsentligt mere afhængige af ressourcer uden for grundskolen og uddannelsessystemet

Det fremgår således også, at gruppen af børn og unge med handicap med hensyn til uddannelsesresultater er væsentligt mere afhængige af ressourcer, uden for grundskolen og uddannelsessystemet, end gruppen af børn og unge uden handicap. Med ressourcer henvises her f.eks. til det forhold at forældreressourcer har så relativt større betydning for børn og unge med handicap.

Sammenlignes med niveauet for, hvordan grundskolen kan kompensere for forældres sociale og uddannelsesmæssige baggrunde m.v. for børn og unge uden handicap, så må der være et stort uafhængt potentiale med hensyn til resultater blandt børn og unge med handicap. Forstået således, at det må antages at kunne få betydning for uddannelsesresultaterne hvis grundskolen kunne kompensere yderligere, der hvor forældreressourcerne ikke er til optimalt til stede.

Betydningen af urbaniseringsgrad

I lyset af, at urbaniseringsgrad synes at have en afgørende indflydelse på andelen, der tager Folkeskolens Afgangsprøve, kan man i sammenhæng med ovenstående gøre sig følgende antagelser:

- Variation i faglige ressourcer, viden og specifikt kendskab til handicapgrupper har afgørende indflydelse på uddannelsesresultater for børn og unge med handicap
- Forventninger, bistand og faglige mål både i grundskolen og i det omgivende samfund til børn og unges uddannelse – også handicappede – har betydning.

Ovenstående er i overensstemmelse med undersøgelsens øvrige konklusioner. F.eks. at vejledning virker, at stærke sociale relationer virker, og at personlige ressourcer kan virke afgørende for overvindelse af handicap. Endelig giver det logisk forklaringskraft til, at de unge med handicap, der har taget FSA, i højere grad påbegynder en ungdomsuddannelse end unge uden handicap.

Opsamling: Hvad fremmer?

Hermed skabes et billede af, hvad der kan styrke gennemførelsen af grundskolen, antallet, der tager FSA og dermed flere børn og unge med handicap i ungdomsuddannelse:

- Positive forventninger, krav og opmuntring. Herunder må det bestemt antages, at indførelsen af de obligatoriske test og FSA vil medføre positive resultater.
- Handicapspecifik viden og specialpædagogisk vejledning, herunder personlig vejledning, opmuntring og vejledning i brug af hjælpemidler. Jo større omfang af handicap, desto større behov for støtte.
- Der er ingen indikationer på, at eksisterende hjælpemidlerne ikke er gode match til de specifikke handicap, men der er indikationer på, at de skal suppleres med specialpædagogisk bistand og handicapspecifik viden.
- Grundskolen forekommer at være den "skæbneafgørende" periode med hensyn til uddannelsesresultater for børn og unge med handicap, hvorfor en så tidlig opsporing og så tidlig indsats som muligt her vil forventes at få afgørende betydning